โอกาสที่ต่างกัน: สถานภาพสามเณรในประเทศไทยและบังคลาเทศ*

DIFFERENT OF OPPORTUNITIES: STATUS NOVICES IN THAILAND AND IN BANGLADESH

นิกร ศรีราช
Nigorn Srirat
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: suphattharachai.sis@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

โอกาสของสามเณรในประเทศไทยมีมากในการศึกษาและปฏิบัติธรรมนั้นมีพร้อมสมบูรณ์ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยสี่ด้านไหนก็ตาม เมืองไทยเรา เป็นเมืองพุทธ คนนับถือมากว่า 90 เปอร์เซ็นต์ มีวัดที่จะอยู่เพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม และทุนการศึกษามีพร้อมทุกประการ แต่ด้วยว่าสังคมยั่วยุ เพื่อนที่เรียนรุ่นเดียวกันได้เข้าศึกษาในโรงเรียนหรือในระดับมหาวิทยาลัย ไม่ได้มาจากต่างบ้านต่างเมือง เหมือนสามเณรบังคลาเทศ แรงจูงใจในการศึกษากลายว่าน้อยกว่าสามเณรบังคลาเทศ ดังสำนวนไทยที่ว่า “ใกล้เกลือกินด่าง” ก็ว่าได้ ส่วนประเทศบังคลาเทศนั้นมีผู้นับถืออิสลามและศาสนาอื่นๆไม่น้อยกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ของประชากร ดังนั้น ความสะดวกสบายในการเรียนพระพระพุทธศาสนาจึงลำบากมากกว่าประเทศไทยอยู่มาก ดังนั้น โอกาสของสามเณรบังคลาเทศมีน้อย ที่จะศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนาหรือต่อยอดด้วยการบวชเรียนนั้นเป็นไปได้ยากกว่าสามเณรประเทศไทยอยู่มาก แต่พระสงฆ์ที่ท่านมีความสามารถท่านจึงผลักดันในการส่งสามเณรเพื่อมาเรียนที่ประเทศไทยเรา โดยการส่งไปตามวัดต่างๆที่สามารถฝากให้เข้าเรียนได้ เมื่อสามเณรเรียนจนสำเร็จแล้ว จึงให้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาหรือ ระดับมหาวิทยาลัยไม่ว่า จะเป็น มจร.หรือ มมร. ก็ตามที่จะสะดวกต่อไป

คำสำคัญ: สถานภาพสามเณร; โอกาส; ประเทศไทย; ประเทศบังคลาเทศ

Abstract

There are many Opportunities for Novices in Thailand to study and practice Dhamma, Complete in all areas. Regardless of the four factors, Thailand is a Buddhist city. More than 90 percent of people believe that there are temples to study and practice the dharma. And scholarships are available in all respects But because society provokes Friends of the same class have studied at a school or university level. Not from different countries and cities Like a Bangladeshi novice Motivation for education

*Received February 27, 2021; Revised April 25, 2021; Accepted April 30, 2021

became less than a Bangladeshi novice. As the Thai expression that "Close to the level" that has it all. Bangladesh has Muslims and other religions at least 90 percent of the population. Therefore, the convenience of studying Buddhism is much more difficult than Thailand. Therefore, the chances of Bangladeshi novices are small. To study in accordance with Buddhism or to continue with the priesthood is much more difficult than a Thai novice. But the monks that you are capable, so you push to send novices to study in Thailand. By sending to the various temples that can be left for admission When the novice has finished studying Therefore enrolled in higher education or University level, whether it's Rajabhat University or Rajabhat Rajabhat University, which will be more convenient.

Keywords: Novice Status; Opportunity; Thailand; Bangladesh

คำนำ

สามเณรเป็นเหล่ากอหรือต้นกำเนิดของพระภิกษุซึ่งเป็นกลุ่มชนหนึ่งที่สำคัญที่จะสืบทอดบวรพระพุทธศาสนาต่อไปในอนาคต แต่ในประเทศไทยเรา ส่วนมากจะรู้จักแต่พระภิกษุ ส่วนมากชีวิตสามเณรไม่ค่อยมีหน่วยงานใดที่ให้ความสำคัญมากนัก นอกจากสำนักเรียนบาลีหรือโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญที่ต้องการบ่มเพราะพระธรรมวินัยตั้งแต่เยาว์วัย แต่น้อยนักที่จะสามารถประสบความสำเร็จในการศึกษาได้ มีส่วนน้อยเท่านั้นที่จะได้ผลดี เพราะบริบทของสังคมในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้กระแสสังคมกลืนเยาวชนเหล่านั้นให้ห่างจากพระธรรมคำสอน ผู้เขียนจึงเห็นความสำคัญในปรากฏการณ์นี้น่าจะมาเขียนบทความให้เห็นถึงสถานภาพ โอกาสของสามเณรในประเทศไทยและสามเณรประเทศบังคลาเทศที่เข้ามาศึกษาในประเทศไทย โอกาสที่จะได้เข้ามาศึกษาในประเทศไทยนั้นมีน้อย แต่คงมีความตั้งใจของครูอาจารย์ที่อยากให้ลูกศิษย์มีความรู้และสามารถนำความรู้เหล่านั้นไปพัฒนาบ้านเกิดตนเองได้ หรือ ช่วยครอบครัวให้มีฐานะดีกว่าเดิมโดยการเสริมแหนบคือการศึกษานั้นเอง เป็นเบื้องต้น

คำว่า “สามเณร” เราเคยได้ยินกันจนคุ้นชิน ในประเทศไทยมีอยู่มาก ในสังคมไทยปัจจุบันสื่อสังคมต่างๆเข้าไปแทรกซึมจนทำให้สังคมมองภาพของสมณะ หรือ พระสงฆ์สามเณร ในภาพลบมากขึ้นตามลำดับ หรือเราจะพูดง่ายๆว่าประชาชนมองเหมารวมโดยมองพระสงฆ์สามเณรส่วนมากไม่ดี ไม่ประพฤติให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ แต่ถ้ามองโดยหลักพระพุทธศาสนาแล้ว การได้มาบวชในพระพุทธศาสนานี้ยากยิ่งนัก โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันที่มีกาเปลี่ยนแปลงของโลก ถ้ายังมีเยาวชนที่มีโอกาสมาบวชเป็นสามเณรได้มีโอกาสศึกษาวิชาความรู้ ในพระพุทธศาสนาได้เรียนรู้วิชาชีวิต รู้ว่าโลกนี้ โลกหน้ามีจริง รู้ว่าบุญบาปมีจริง ทำให้รู้จักวางแผนอนาคตของตนเองให้รุ่งโรจน์ข้ามภพ ข้ามชาติได้ เมื่อตระหนักแก่ใจแล้วว่า ชีวิตตายแล้วไม่สูญต้องไปรับผลของบุญบาปที่ตนทำไว้ เราก็จะไม่ประมาทในชีวิต เมื่อถึงเวลาที่จะต้องทำงาน เราก็จะเลือกงานที่สุจริต ถูกต้องทั้ง

กฎหมายและศีลธรรม ไม่มุ่งหวังงานที่ให้รายได้สูงเพียงอย่างเดียว เลือกเป็นดาวฤกษ์ที่โคจรไปด้วยแสงสว่างแห่งปัญญา ไม่พาตัวเข้าไปพัวพันกับสิ่งเสพติดให้โทษ อบายมุขอย่างเด็ดขาด เพราะรู้ว่ารายได้จากสิ่งเหล่านี้ไม่คุ้มกัน เราอาจจะเสี่ยงกฎหมายได้ แต่ไม่มีวันเลี่ยงจากอบายโทษทัณฑ์ในนรกได้เลย มันเป็นเรื่องที่ยากยิ่งนัก แม้กระทั่งบวชตามประเพณี 7 วัน 15 วันก็ยังยากเลย ถึงกระนั้นก็ยังมีประชาชนบางคนที่ไม่ได้ศึกษาตามหลักธรรมที่ชัดเจน ประหนึ่งว่าอ่านหนังสือไม่จบเล่ม กลับวิพากย์วิจารณ์พระสงฆ์ในทางลบอย่างหนักถึงขั้นโจมตีไปถึงพระพุทธศาสนา นั้นละการไม่ได้ศึกษาให้ชัดเจน

ถึงกระนั้นก็มิใช่ว่า เยาวชนที่เข้ามาบวชทุกคนจะได้ผลดีทั้งด้านภาคปริยัติคือการศึกษา และ/หรือ ภาคปฏิบัติ คือการทำวิปัสสนากัมมัฏฐาน ก็ไม่ใช่ บางคนเข้ามาบวชแต่ไม่ได้ศึกษาทั้งสองภาค ส่วนให้เกิดประโยชน์ก็มีเป็นจำนวนมาก อยู่ที่ตัวบุคคลของแต่ละคนและขึ้นอยู่กับครูบาอาจารย์ที่จะคอยแนะนำพร่ำสอนไปในทางทางที่ดีต่อไป

ภาพที่ 1 สามเณรที่เข้ามาศึกษาจนสามารถสอบได้บาลีของวัดหลวงพ่อสดธรรมกายารามที่มีภูมิลำเนาจากประเทศบังคลาเทศ
ที่มา: ผู้เขียน (2563)

สามเณรหมายใคร

สามเณรและ สามเณรี แปลว่า เหล่ากอของสมณะ,หน่อเนื้อของสมณะ หมายถึงนักบวชชายในพระพุทธศาสนาที่มีอายุน้อย ยังมิได้รับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ถ้าเป็นนักบวชหญิงอายุน้อยเรียกว่า สามเณรี, คำว่า สามเณร สามเณรี เป็นศัพท์เฉพาะในพระพุทธศาสนา เป็นศัพท์บัญญัติที่ใช้เรียกนักบวชในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ ไม่สาธารณะทั่วไป

สามเณรคือเหล่ากอของสมณะเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนาผู้ยังมิได้อุปสมบทเพียงแต่รับบรรพชาด้วยไตรสรณคมน์ ถือสิกขาบท 10 และกิจวัตรบางอย่างตามปกติ มีอายุไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายคำว่า สามเณร ผู้ดำรงเพศอย่างภิกษุแต่สมาทานศีล 10 เรียกสั้นๆ ว่า เณร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ตามหลักฐานที่ปรากฏก็มิได้มี

วัตถุประสงค์เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ แต่ทรงหวังในพระราชทรัพย์มรดกและความใกล้ชิดในพระราชบิดาด้วยความไร้เดียงสา (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2540) ซึ่งการบรรพชาสามเณรเป็นบุรพบทแห่งการอุปสมบทของผู้ที่มีอายุครบ 20 ปี คือก่อนที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุ อุปสัมปทาเปกขะ (นาค) ทุกคนจะต้องผ่านกระบวนการบรรพชาเป็นสามเณรก่อน แล้วจึงจะสามารถบวชเป็นพระภิกษุในลำดับต่อไป (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2544) มีวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้ปรับเปลี่ยนไปให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ตามที่ปรากฏในคู่มือการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนดังนี้

1. เพื่อเป็นการป้องกันการถูกชักนำไปสู่ความเสียหายและเสื่อมเสียได้
2. เพื่อเป็นการปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามไว้ให้คงอยู่ตลอดไป
3. เพื่อการช่วยสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพรยิ่งขึ้น
4. เพื่อเป็นการรักษาจารีตประเพณีอันดีงามของไทยไว้
5. เพื่อเป็นการช่วยแก้ปัญหาสังคมเกี่ยวกับนักเรียนที่เหินห่างจากศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม
6. เพื่อเป็นการให้กุลบุตรได้มีโอกาสศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

ประวัติและความเป็นมาของสามเณรในประเทศไทย

จากหลักฐานและการศึกษาพบว่า เมื่อพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายเข้ามายังประเทศไทยเมื่อครั้งรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช โดยส่งสมณทูต คือพระโสณเถระและพระอุตตรเถระพร้อมคณะ ซึ่งเชื่อว่าได้นำคณะสามเณรร่วมเดินทางมายังดินแดนสุวรรณภูมิ (ประเทศไทย) ด้วยการวิเคราะห์ถึงเหตุผลที่จะมีสามเณรมาพร้อมกับคณะสมณทูตด้วยมีความเป็นไปได้สูงดังเหตุผลต่อไปนี้

1. ในพระวินัย ได้มีพระบรมพุทธานุญาตให้ภิกษุผู้มีความสามารถรูปเดียว สามารถรับสามเณรไว้คอยอุปัฏฐากได้ 2 รูป หรือถ้าหากภิกษุใดมีความสามารถอบรมสั่งสอนได้จำนวนเท่าใด ก็ทรงอนุญาตให้รับสามเณรไว้เป็นอุปัฏฐากได้ตามความสามารถ เพราะสามเณรถือว่าเป็นอนุปสัมบัน เมื่อมีการประเคนเครื่องอุปโภคบริโภคและสิ่งของเครื่องใช้ จึงจำเป็นจะต้องอาศัยสามเณรเป็นผู้คอยประเคนให้ ภิกษุจึงจะสามารถใช้เครื่องอุปโภคบริโภคนั้นได้ถูกต้องตามพระวินัย เพราะฉะนั้นการเดินทางมายังสุวรรณภูมิของพระเถระทั้งสอง จึงจำเป็นจะต้องมีสามเณรร่วมเดินทางมาด้วย เพื่อทำหน้าที่อุปัฏฐากแก่ภิกษุ

2. หลังการบรรพชาสามเณรรูปแรก สามเณรมีบทบาทในการประกาศพุทธศาสนาไม่น้อยกว่าพระภิกษุ

3. ในการส่งสมณทูตไปยังดินแดนอื่นๆ เช่นคณะของมหินทเถระที่เดินทางไปประกาศศาสนาที่ลังกาทวีป (ประเทศศรีลังกาในปัจจุบัน) ก็มีคณะติดตามด้วย กล่าวคือพระภิกษุ 5 รูปสามเณร 1 รูป และอุบาสก 2 คน เพราะฉะนั้นในการส่งภิกษุไปประกาศศาสนาในสายอื่นจึงน่าจะส่งสามเณรและอุบาสกติดตามไปด้วยเช่นกัน เพราะเหตุผลตามพระวินัยดังกล่าว

4. การประดิษฐาน คือการวางรากฐานพระพุทธศาสนาในประเทศใดก็ตาม ความสมบูรณ์แห่งบุคลากรทางด้านศาสนาเป็นหลักประกันความมั่นคง และความตั้งมั่นของพุทธศาสนาการบรรพชาสามเณรและอุปสมบทเป็นภิกษุ จึงเป็นการสร้างบุคลากรทางด้านศาสนาที่สำคัญ และเป็นเป้าหมายสำคัญในการประกาศศาสนาอีกด้วย เพราะเมื่อมีบุคลากรทางศาสนาที่เพียงพอก็สามารถประกาศศาสนาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอย่างที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้

5. ความเจริญของพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยและลานนา ถึงกับมีพระสงฆ์สามารถแต่งบาลีปกรณ์ หรือคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาบาลีได้อย่างยอดเยี่ยม ซึ่งความงามของภาษาก็ดี ความละเอียดลึกซึ้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถาที่นำมาอ้างก็ดี ตลอดจนอักษรสมัยไทยล้านนาและขอมที่ใช้จารึกวรรณกรรมต่างๆ ลงในใบลานก็ดี ล้วนน่าจะมาจากการศึกษาของท่านเหล่านั้นที่ได้รับการศึกษามาตั้งแต่เป็นสามเณรมาก่อน

6. มีบันทึกตามประวัติศาสตร์ว่า การประดิษฐานหรือฟื้นฟูศาสนาในประเทศใดๆมักจะมีกุลบุตรวัยต่างๆ ของประเทศนั้น เข้ามาขอบรรพชาอุปสมบทด้วยเป็นจำนวนมาก เช่นเมื่อคราวที่พระอุบาลีเถระและคณะได้เดินทางไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศศรีลังกา ในปี พ.ศ.2295 เพียงเวลา 3 ปี ได้ให้อุปสมบทภิกษุถึง 700 รูป สามเณร 3,000 รูป และในคราวที่พระโสณเถระและพระอุตตรเถระพร้อมทั้งคณะ ได้เดินทางมาประกาศพระศาสนาในแคว้นสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นที่ตั้งของประเทศไทยบรรดาหมู่มหาชนได้มีความเลื่อมใสอย่างยิ่ง ประชาชนได้บรรลุธรรมเป็นจำนวน 60,000 คน มีกุลบุตรขอบวชเป็นภิกษุสามเณร 3,500 รูป และกุลธิดาประมาณ 1,500 คนได้ขอบวชเป็นชี จึงถือได้ว่าพระเถระทั้งสองได้ประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้ดำรงมั่นอยู่ในแคว้นสุวรรณภูมิ (ประเทศไทย) และภิกษุสามเณร 3,500 รูปนับเป็นภิกษุสามเณรรุ่นแรกของไทยด้วย (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายีมหาเถร), 2544)

สถานภาพของสามเณร

แต่เดิมในช่วงพุทธกาล พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้มีการบรรพชาสามเณร เพราะการบวชเป็นบรรพชิตในสมัยนั้นจำเป็นต้องอดทนต่อความยากลำบากต่างๆ ในการบำเพ็ญเพียร โดยเฉพาะผู้ที่มีร่างกายและจิตใจไม่เข้มแข็งที่ยังอยู่ในวัยเด็ก ไม่สามารถปฏิบัติตนตามกรอบธรรมเนียมและความยากลำบากในการปฏิบัติสมณกิจได้ อีกทั้งเป็นภาระแก่คนอื่นด้วย แต่ต่อมาทรงมีพุทธานุญาตให้บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี บรรพชาเป็นสามเณรได้ แต่จะต้องมีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะทนต่อความยากลำบากในการเป็นนักบวช สามารถช่วยเหลือตนเองและรักษาสมณสารูปได้ ในที่สุดจึงมีสามเณรหลายรูปที่ได้พิสูจน์ตนเองว่าสามารถปฏิบัติตนและบรรลุเป้าหมายของการบวชได้ไม่แตกต่างจากพระภิกษุสาวกรูปอื่นที่เป็นผู้ใหญ่ เช่น ราหุลสามเณร สามเณรองค์แรกในพระพุทธศาสนา เป็นต้น (พระสวัสดิ์ เฉิดฉิ้ม, 2548)

แม้ว่าสถานภาพสามเณรจะเริ่มมีขึ้นมานานนับตั้งแต่สมัยต้นพุทธกาลก็ตาม แต่จากการศึกษาพบว่า สถานภาพสามเณรยังไม่สมบูรณ์ กล่าวคือเป็นเพียงสถานภาพสำรองของภิกษุเท่านั้น เพราะใน

ที่สุดสามเณรต้องก้าวไปสู่สถานภาพภิกษุในเมื่อตนมีคุณสมบัติพร้อมที่จะอุปสมบทเป็นภิกษุ จึงกล่าวได้ว่า สถานภาพสามเณรจัดเป็นสถานภาพที่ด้อยกว่าสถานภาพภิกษุตั้งแต่พุทธกาลเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

เมื่อเปรียบเทียบสถานภาพของสามเณรในสังคมไทยปัจจุบันกับเมื่อสมัยพุทธกาลพบว่า พระพุทธองค์และพุทธบริษัท4 ต่างให้ความเอาใจใส่ดูแล ให้เกียรติยกย่องสามเณรมากกว่าในปัจจุบัน (สุภัทร บริบูรณ์, 2522) ในขณะที่คณะสงฆ์ทั้งฝ่ายการศึกษาและฝ่ายการปกครองยังไม่ได้ให้ความสำคัญแก่สามเณรมากเท่าที่ควร โดยเห็นว่าสามเณรมีหน้าที่เพียงปฏิบัติตามคำสั่งและข้อกำหนดที่อนุญาตให้กระทำเท่านั้น ทางฝ่ายอาณาจักรโดยเฉพาะรัฐบาล แม้จะมีความเข้าใจเป็นอย่างดีว่าการบวชเรียนเป็นสามเณรได้ส่งผลดีต่อนักเรียนของชาติเป็นอย่างมาก เห็นได้จากการพยายามสนับสนุนส่งเสริมให้คณะสงฆ์จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในแต่ละปี แต่ยังไม่มีการหยิบยกปัญหาเกี่ยวกับสามเณรที่บวชเรียนในระยะยาวขึ้นมาพิจารณาแก้ไขกันอย่างจริงจังนัก

ผลการศึกษาผู้เขียนสังเคราะห์ได้อย่างนี้ว่า สถานภาพของสามเณรในสมัยพุทธกาล มี 4 ลักษณะ คือ การได้มาซึ่งสถานภาพ มี 2 ประการ คือ คุณสมบัติและพิธีกรรม ซึ่งเป็นผลดีต่อคณะสงฆ์ โดยทางอ้อมการรักษาสถานภาพ การสูญเสียสถานภาพ หรือการสิ้นสุดลงแห่งความเป็นสามเณร เกิดจากการประพฤติผิดพระวินัยและข้อวัตรปฏิบัติในขั้นร้ายแรง หรือมีการลาสิกขาเป็นคฤหัสถ์ และการเลื่อนสถานภาพ คือการเปลี่ยนแปลงสถานภาพสามเณรเป็นภิกษุ มี 2 ลักษณะ คือ การเลื่อนสถานภาพโดยอิงอาศัยพระวินัย คือเมื่อสามเณรมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ และการเลื่อนสถานภาพโดยอิงอาศัยคุณธรรม คือเมื่อสามเณรได้รับพระบรมพุทธานุญาตเป็นกรณีพิเศษ

สถานภาพและบทบาทโดยรวมของสามเณรในประเทศไทย

ส่วนใหญ่ของสามเณรและชาวพุทธกลุ่มตัวอย่าง มีทัศนคติที่ดีต่อการบวชเรียน ปัญหาการลดจำนวนลงของสามเณรไทยในปัจจุบัน มีสาเหตุจากการไม่นิยมส่งเสริมให้บุตรหลานบวชเรียนเป็นสามเณรของกลุ่มชาวพุทธ ที่มีความพร้อมด้านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม สำหรับกลุ่มชาวพุทธที่มีแนวโน้มส่งเสริมให้บุตรหลานบวชเรียนเป็นสามเณรมากที่สุดคือ กลุ่มชาวพุทธที่ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและปัญหาทางสังคม ในครอบครัวที่หัวหน้าครอบครัวมีสถานภาพเป็นหม้าย หย่าร้าง หรือเป็นผู้ปกครองของเด็กชายที่บิดามารดาเสียชีวิตหรือหย่าร้าง

ในปัจจุบัน แม้สถานภาพของสามเณรในสังคมไทยยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพึงพอใจมากนัก แต่สามเณรก็ยังมีบทบาทที่โดดเด่นมาโดยตลอด โดยเฉพาะบทบาทด้านการศึกษาพระธรรมวินัยเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นบทบาทโดยตรง ส่วนบทบาทโดยอ้อม ซึ่งเป็นผลพลอยได้จากการบวชเรียนเป็นสามเณรของเยาวชน ได้แก่ การช่วยลดปัญหาของสังคม เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาความด้อยโอกาสทางการศึกษา ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด และปัญหาช่องว่างทางสังคม เป็นต้น (สุนทร บุญสถิต, 2543)

สามเณรบังคลาเทศในประเทศไทย

เพราะผู้นับถือศาสนาพุทธกระจายอยู่ในเมือง ค็อก บาร์ซาร์ รามู ปติญญา และอูคิยา จังหวัดจิตตะกอง ซึ่งเป็นเมืองท่าติดกับประเทศสหภาพเมียนมาร์ ในพื้นที่เหล่านั้นจะมีวัดและชุมชนชาวพุทธอยู่ตามตะเข็บรอยต่อกับพม่า (เมืองยะไข่) จึงไม่แปลกที่อิทธิพลทางด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาจะเห็นเป็นแบบพม่าไปทั้งสิ้น แม้กระทั่งพระเถระผู้นำของพม่า ส่วนมากได้รับการศึกษาและอบรมมาจากสำนักสงฆ์ที่มีชื่อเสียงของพม่าในกรุงธากา เมืองหลวง มีวัดตั้งอยู่กลางเมืองหลวงเป็นวัดใหญ่ ชื่อว่าวัดธรรมราชิกาวิหาร และมีวัดเล็กวัดน้อยจำนวนหนึ่ง รวมแล้วประมาณ 8 วัดตระกูลที่นับถือพระพุทธศาสนาที่สำคัญได้แก่ บารัว มัตชูดี้ เจาทรี ตลุกดาร์ และสิงหะ เป็นต้น ส่วนชนเผ่านับถือพุทธ ได้แก่ จั๊กม่า มูร์มาร์ มากฮ์ และทานชางยา เป็นต้นกล่าวโดยสรุปทั่วทั้งประเทศมีวัดกระจัดกระจายอยู่ประมาณ 1,500 วัด พระสงฆ์มีประมาณ 2,000 รูป แต่แบ่งเป็น 2 นิกาย คือ สังฆราชนิกาย และสังฆนายกนิกาย (โพสต์ทูเดย์, 2556)

นับย้อนหลังไปประมาณ 4 - 5 ปี ผู้เขียนได้สังเกตเห็นปรากฏการณ์ของการที่สามเณรบังคลาเทศเข้ามาศึกษาต่อที่ประเทศไทย โดยการได้บรรพชามาจากประเทศตนเอง โดยมีพระอาจารย์ที่อยู่ประเทศไทยซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ที่บังคลาเทศเป็นผู้ริเริ่มในการพาสามเณรเหล่านั้นเข้ามาศึกษาในประเทศไทย เพราะประเทศไทยเรามีความสะดวกกว่าในหลายๆด้าน โดยประเทศบังคลาเทศนั้นมีผู้นับถืออิสลามและศาสนาอื่นๆไม่น้อยกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ของประชากร ดังนั้น ความสะดวกสบายในการเรียนพระพระพุทธศาสนาจึงลำบากมากกว่าประเทศไทยอยู่มาก ดังนั้น โอกาสของสามเณรบังคลาเทศที่จะศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนาหรือต่อยอดด้วยการบวชเรียนนั้นเป็นไปได้ยากกว่าสามเณรประเทศไทยอยู่มาก แต่พระสงฆ์ที่ท่านมีความสามารถท่านจึงผลักดันในการส่งสามเณรเพื่อมาเรียนที่ประเทศไทยเรา โดยการส่งไปตามวัดต่างๆที่สามารถฝากให้เข้าเรียนได้ เมื่อสามเณรเรียนจนสำเร็จแล้ว จึงให้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาหรือ ระดับมหาวิทยาลัยไม่ว่า จะเป็น มจร.หรือ มมร. ก็ตามที่จะสะดวกต่อไป

ภาพที่ 3 การบวชสามเณรบังคลาเทศ 2556
ที่มา: โพสต์ทูเดย์ (2556)

ชีวิตสามเณรน้อยในประเทศไทยนั้นลำบากและมีความเสี่ยงสูง สุดแท้จะไปอยู่ในสภาพแวดล้อมแบบใด

1. ถ้าอยู่กับครูบาอาจารย์ที่สนใจเรื่องหยูกยาสมุนไพร ชีวิตเณรก็จะเกี่ยวข้องกับการขุดต้นไม้ปลูกสมุนไพร หาพันธุ์ไม้รักษาโรคต่าง ๆ กับครูบาอาจารย์ แทบไม่ได้เรียนหนังสือ

2. ถ้าอยู่กับครูบาอาจารย์ที่สนใจเรื่องเครื่องรางของขลัง เณรก็จะง่วนอยู่กับงานปลุกเสกเลขยันต์ อยู่กับงานหมอดูหมอเดา วิ่งหาของขลังประดามีที่ลือชากันว่าดีเด่นดัง หมดเวลาไปกับสิ่งเหล่านี้

3. ถ้าอยู่กับครูบาอาจารย์นักคณิตเสี่ยงดวง ก็จะเพลินติดใจได้ลุ้นกับการนับเลขตีเลข ทำนายฝัน เก็งว่างวดนี้จะออกตัวนั้นตัวนี้ไปเรื่อย

4. ถ้าอยู่กับกลุ่มที่อ้อนแอ้นแบบสตรี ก็มีโอกาสจะเสียจริตทางเพศ แต่งหน้าหวาน ทาปากแดง เดินแอ่นอก บิดบั้นท้ายกรีดกรายในผ้าเหลือง

5. ถ้าอยู่กับครูบาอาจารย์ที่สนใจงานศึกษาเล่าเรียน ก็นับว่าเป็นโชคของชีวิต เพราะจะได้เรียนหนังสือ ได้เรียนบาลี เรียนอภิธรรม เจริญก้าวหน้าสืบอายุพระสัทธรรมต่อไป (ธฤญเดชา ลิภา, 2557)

โอกาสของสามเณรในประเทศไทยนั้นมีพร้อมสมบูรณ์ทุกด้าน ไม่ว่าจะเมืองไทยเรา เป็นเมืองพุทธ คนนับถือมากว่า 90 เปอร์เซ็นต์ มีวัดที่จะอยู่เพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม และทุนการศึกษามีพร้อมทุกประการ แต่ด้วยว่าสังคมยั่วยุ เพื่อนที่เรียนรุ่นเดียวกันได้เข้าศึกษาในโรงเรียนหรือในระดับมหาวิทยาลัย ไม่ได้มาจากต่างบ้านต่างเมือง เหมือนสามเณรบังคลาเทศ แรงจูงใจในการศึกษากลายว่าน้อยกว่าสามเณรบังคลาเทศ ดังสำนวนไทยที่ว่า “ใกล้เกลือกินด่าง” แต่ผู้เขียนไม่ได้จะเขียนเพื่อว่าสามเณรประเทศไทยแต่อย่างใด แต่ชี้ให้เห็นสะท้อนความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ว่าโดยส่วนมากเป็นอย่างนั้น

ทำไมสามเณรต้องบวชหรือไม่อยากบวชเพราะอะไร

ปัญหาการลดจำนวนลงของสามเณรไทยในปัจจุบัน ได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาอย่างมาก วัดทั่วไปโดยเฉพาะในเขตชนบทเริ่มขาดแคลนสามเณรที่บวชเรียนเพื่อศึกษาพระธรรมวินัย เป็นเหตุให้พระภิกษุที่มีความรู้ขาดโอกาสถ่ายทอดวิชาความรู้แก่ศิษยานุศิษย์ที่บวชเรียนในระยะยาวอย่างเช่นในอดีต ส่วนผู้ที่บวชเป็นภิกษุก็มักจะบวชในระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น ซึ่งไม่เอื้อประโยชน์สำหรับการศึกษาพระธรรมวินัยเพื่อสืบต่อพระศาสนาเท่าที่ควร ในที่สุดวัดส่วนใหญ่จึงเริ่มเสื่อมโทรมลงโดยลำดับ ในบางวัดไม่มีการเรียนการสอนพระธรรมวินัยติดต่อกันมานานหลายปีแล้ว เพราะขาดแคลนสามเณรซึ่งอยู่ในวัยที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาเล่าเรียน ทำให้คาดการณ์ว่า ปัญหาดังกล่าวนี้ จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นจนถึงขั้นวิกฤต หากคณะสงฆ์ไทยไม่ได้ส่งเสริมการบวชเรียนเป็นสามเณรของเยาวชนอย่างจริงจัง

1. สามเณรส่วนใหญ่ มีทัศนคติในเชิงลบต่อการบวชเรียน เนื่องจากเห็นว่า สามเณรที่บวชเรียนอยู่ เป็นกลุ่มบุคคลที่จะบอกได้อย่างชัดเจนว่า การบวชเรียนเป็นสามเณร มีคุณค่ามากน้อยแค่

ไหนเพียงใด นอกจากนี้เมื่อสามเณร ได้ลาสิกขากลับเข้าไปสู่ชนบทเดิมแล้ว ก็จะกลายเป็นกระบอกเสียงสำคัญในการประกาศเกียรติคุณของผู้ที่เคยผ่านการบวชเรียนเป็นสามเณร และเป็นกลุ่มบุคคลที่จะส่งเสริมหรือชักจูงเยาวชนในชุมชนรวมไปถึงญาติมิตรให้บวชเรียนเป็นสามเณรเช่นเดียวกับตน ดังนั้น ภาวะการลดจำนวนลงของสามเณรไทยอย่างต่อเนื่องในช่วงระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน จึงน่าจะมีสาเหตุจากการที่ส่วนใหญ่ของผู้ที่ผ่านการบวชเรียนเป็นสามเณร และสามเณรที่กำลังบวชเรียนอยู่มีทัศนคติในเชิงลบต่อการบวชเรียน

สามเณรส่วนใหญ่ เคยมีประสบการณ์ชักชวนเยาวชนให้บวชเรียนเป็นสามเณรเช่นกับตน และมีความคาดหวังว่าจะแนะนำบุตรหลานของตนบวชเรียนเป็นสามเณรในอนาคต นอกจากนี้ยังพบอีกว่า สามเณรส่วนใหญ่ มีความภาคภูมิใจและพึงพอใจในสถานภาพของตนในระดับที่ค่อนข้างดี

2. ชาวพุทธส่วนใหญ่ในเขตชนบท มีทัศนคติในเชิงลบต่อสามเณรที่บวชเรียน เนื่องจากเห็นว่า หากชาวพุทธในเขตชนบทมีทัศนคติว่า การบวชเรียนเป็นเรื่องของเด็กในครอบครัวที่มีฐานะยากจนเท่านั้น และการทำบุญกับพระภิกษุได้ผลบุญมากกว่ากรทำบุญกับสามเณร ซึ่งแสดงว่าสถานภาพของสามเณรด้อยกว่าพระภิกษุอย่างมาก ก็จะส่งผลให้ชาวพุทธส่วนใหญ่ไม่นิยมส่งเสริมให้บุตรหลานบวชเรียนเป็นสามเณร เพราะเกรงจะไร้เกียรติและศักดิศรีแต่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาของสามเณรที่บวชเรียน ในระดับที่น่าพอใจ โดยมีความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาฝ่ายปริยัติธรรมแผนกธรรมเป็นอันดับ 1 รองลงไปคือ การศึกษาฝ่ายสามัญศึกษา และการศึกษาฝ่ายปริยัติธรรมแผนกบาลี

สรุป

ในสังคมปัจจุบันสื่อสังคมต่างๆเข้าไปแทรกซึมจนทำให้สังคมมองภาพของสมณะ หรือพระสงฆ์สามเณร ในภาพลบมากขึ้นตามลำดับ หรือเราจะพูดง่ายๆว่าประชาชนมองเหมารวมโดยมองพระสงฆ์สามเณรส่วนมากไม่ดี ไม่ประพฤติให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ แต่ถ้ามองโดยหลักพระพุทธศาสนาแล้ว การได้มาบวชในพระพุทธศาสนานี้ยากยิ่งนัก โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงของโลกถ้ายังมีเยาวชนที่มีโอกาสมาบวชเป็นสามเณรได้มีโอกาสศึกษาวิชาความรู้ในพระพุทธศาสนาได้เรียนรู้วิชาชีวิต รู้ว่าโลกนี้ โลกหน้ามีจริง รู้ว่าบุญบาปมีจริง ทำให้รู้จักวางแผนอนาคตของตนเองให้รุ่งโรจน์ข้ามภพ ข้ามชาติได้

โอกาสของสามเณรในประเทศไทยมีมากกว่าในการศึกษาและปฏิบัติธรรมนั้นมีพร้อมสมบูรณ์ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยสี่ด้านไหนก็ตามเมืองไทยเรา เป็นเมืองพุทธ คนนับถือมากว่า 90 เปอร์เซ็นต์ มีวัดที่จะอยู่เพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม และทุนการศึกษามีพร้อมทุกประการ แต่ด้วยว่าสังคมยั่วยุ เพื่อนที่เรียนรุ่นเดียวกันได้เข้าศึกษาในโรงเรียนหรือในระดับมหาวิทยาลัย ไม่ได้มาจากต่างบ้านต่างเมือง เหมือนสามเณรบังคลาเทศ แรงจูงใจในการศึกษากลายว่าน้อยกว่าสามเณรบังคลาเทศดังสำนวนไทยที่ว่า “ใกล้เกลือกินด่าง”ก็ว่าได้

ประเทศบังคลาเทศนั้นมีผู้นับถืออิสลามและศาสนาอื่นๆไม่น้อยกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ของประชากร ดังนั้น ความสะดวกสบายในการเรียนพระพระพุทธศาสนาจึงลำบากมากกว่าประเทศไทยอยู่มาก ดังนั้น โอกาสของสามเณรบังคลาเทศ ที่จะศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนาหรือต่อยอดด้วยการบวชเรียนนั้นเป็นไปได้ยากกว่าสามเณรประเทศไทยอยู่มาก แต่พระสงฆ์ที่ท่านมีความสามารถท่านจึงผลักดันในการส่งสามเณรเพื่อมาเรียนที่ประเทศไทยเรา โดยการส่งไปตามวัดต่างๆที่สามารถฝากให้เข้าเรียนได้ เมื่อสามเณรเรียนจนสำเร็จแล้ว จึงให้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาหรือ ระดับมหาวิทยาลัย ไม่ว่า จะเป็น มจร.หรือ มมร. ก็ตามที่จะสะดวกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). *พระไตรปิฎกภาษาไทย (ฉบับสังคายนา) เล่มที่ 12*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา.

_____. (2545). *คู่มือการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

ธฤญเดชา ลิภา. (2557). *สถาบันมหาบาลีวิชชาลัย.* สืบค้น 13 มกราคม 2564, จาก https://www.mahapali.com

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด*. กรุงเทพฯ: วัดราชโอรสาราม.

พระสวัสดิ์ เฉิดฉิ้ม. (2548). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของการปรับตัวของสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

โพสต์ทูเดย์. (2556). *พระพุทธศาสนาและมุมมองของ...สถานทูตไทยในบังคลาเทศ*. สืบค้น 13 มกราคม 2564, จาก https://www.posttoday.com/dhamma/198489

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542.* กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊ค.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายีมหาเถร). (2544). *ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2544). *พจนานุกรมคำศัพท์พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เฟื่องอักษร.

สุนทร บุญสถิต. (2543). *สถานภาพ บทบาท และปัญหาของสามเณรในสังคมไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.